

Johannes Alaranta
pastori, teologian ja oikeustieteen jatko-opiskelija

RIPPI SALAISUUS

Edilex 2010/32

Artikkeli, versio 1.0
Julkaistu 12.10.2010
www.edilex.fi/artikkelit/7328

Sisälllys

1	Johdanto	2
2	Kirkkolain 5 luvun 2 §	4
2.1	Aluksi	4
2.2	Pappi todistajana.....	5
2.3	Papin ilmoitusvelvollisuus	7
3	Lopuksi	8
	Lähteet	10

1 Johdanto

Rippisalaisuudella on hyvin pitkä historia. Ensimmäisiä merkintöjä *papin vaitiolovelvollisuudesta* on 400-luvulta. Jo 800-luvulta lähtien läntinen kirkko otti *salaripin* käyttöön keskeisimpänä henkilökohtaisen sielunhoidon muotona, vaikka oli aluksi suhtautunut siihen epäluuloisesti.¹ Rippisalaisuus oli 1200-luvulla kanonisessa oikeudessa vaitiolovelvollisuuden suojaama. Katolisen teologian perinteen mukaisesti rippi-isä ei ole kuullut hänelle uskottua asiaa ihmisenä, vaan Jumalan edustajana.²

Yksityisen katumuksen käyttäminen alkoi kelttiläisessä kirkossa ja levisi myöhemmin muualle Eurooppaan kelttiläisen ja anglosaksisen lähetystyön myötä. Yksityinen katumus riitteineen ja syntien anteeksiantamuksineen tapahtui salassa.³

Henkilökohtaisen ripin malli on peräisin irlantilais-kelttiläiseltä apotilta, *Columbanus nuoremmalta*, joka eli 530–615 ja tuli vuoden 590 aikoihin frankkien keskuuteen perustaakseen siirtokuntia. Munkkisääntönsä kautta hän juurrutti yksityisen ripin frankkilaiseen kirkkoon. Munkkisäännön mukaan jokaisesta rikkomuksesta tuli ripittäytyä apotille. Henkilökohtainen rippi oli pakollinen ja sen tuli koskea kaikkia kristittyjä.⁴

Ensimmäinen koko katolista kirkkoa koskeva säädös salassapitovelvollisuudesta vahvistettiin 1215 neljännessä lateraalikirkolliskokouksessa. Rangaistukseksi rikkomisesta oli säädetty virasta erottaminen ja lähettäminen loppuiäksi ankaraa sääntöä noudattavaan luostariin.⁵ Neljännen lateraanisynodin päätös on yhteydessä ripin aseman vakiintumiseen sakramenttina. 1100-luvulla olivat useat teologit sitä mieltä, että salainen rippi oli sakramentti.⁶

Aiemmin papin vaitiolovelvollisuuden rikkomisesta oli säädetty erittäin ankaria tuomioita. Esimerkiksi 900-luvulla seurauksena oli erottaminen papin virasta ja maasta karkottaminen

¹ Kettunen 1998, s. 31.

² Suomen evankelis-luterilaisen kirkon kirkkohallituksen julkaisuja 2002:2, s. 5.

³ Pihlajamäki – Mäkinen – Varkemaa 2007, s. 91.

⁴ Kettunen 1998, s. 30.

⁵ Verschuren 1986, s. 285.

⁶ Lempiäinen 1963, s. 29.

loppuiäksi. Vuoden 1686 kirkkolaissa rippisalaisuuden rikkomisesta oli säädetty kuolemantuomio. Kuolemantuomio poistettiin laista vasta 1889 ja korvattiin tuolloin virasta erottamisella.⁷

Rippisalaisuus siirrettiin reformaation yhteydessä lähes sellaisenaan myös luterilaiseen kirkkoon. Tämä on varsin mielenkiintoista ja liittyy siihen, että ripillä on *Lutherin* teologiassa varsin merkittävä asema.⁸ Luterilaisessa kirkossa rippi liittyi ehtoollisella käyntiin. Yksityinen rippi oli säilyttänyt asemansa 1600-luvun alkuun asti, ja *Sorolainenkin* teroitti yksityisesti ja salassa tehtävän ripin tarpeellisuutta.⁹

Kirkkohallituksen mukaan yksityinen rippi on toimitus, jossa joku haluaa erikseen tunnustaa syntinsä ja saada synninpäästön. Hallituksen esityksessä asia on muotoiltu samalla tavalla. Esitöiden mukaan yksityisessä ripissä henkilö haluaa erikseen tunnustaa syntinsä ja sitten saada synninpäästön.¹⁰ Näin ollen voidaan todeta, että kirkollisessa lainsäädäntötyössä ripille on muotoutunut tietty vakiintunut ilmaisu.

Sielunhoidollisen keskustelun tunnusmerkistön voi täyttää mikä tahansa papin ja toisen henkilön tai henkilöiden välinen luottamuksellinen kanssakäyminen¹¹. Näin ollen sielunhoito ja sielunhoidollinen keskustelu tulee mielestäni käsittää hyvin laajasti. Merkityksellistä on se, että molemmat osapuolet joko toteavat tai muuten ymmärtävät keskustelun luottamuksellisen luonteen. Tässä mielestäni tulee vielä korostaa toisen osapuolen asemaa siten, että tärkeintä on nimenomaisesti se, että vastapuoli (eli ei pappi vaan toinen henkilö) ymmärtää tilanteen luottamukselliseksi.¹²

Rippi ja sielunhoito ovat lähtökohtaisesti suullista kommunikaatiota. Näiden instituutioiden luonteen ja vaitiolovelvollisuuden luonteen vuoksi myös kirjeessä tehty rippi tai sielunhoito on papin näkökulmasta täysin rinnasteisessa asemassa.¹³ Sama koskee myös sähköpostia ja tekstiviestiä¹⁴.

Kaikki papin työ ei ole sielunhoitoa. Sielunhoidollisen keskustelun tarkka määrittäminen ei ole mahdollista. Lakiteksti rinnastaa ripin ja sielunhoidon, joten erottelulla ei ole suurta merkitystä. Olipa kyse sitten kummasta tahansa, vaitiolovelvollisuus syntyy.

⁷ Ervo 2001, s. 410. Ks. myös *Suomen evankelis-luterilaisen kirkon kirkkohallituksen julkaisuja 2002:2*, s. 5.

⁸ Ks. esimerkiksi *Kettunen 1998*, s. 32–38.

⁹ *Laasonen 1991*, s. 76.

¹⁰ *Kirkkohallituksen lausunto 2003-00939*, s. 2. Ks. myös *HE 23/1993*, s. 12. Ks. myös *Kirkkolain uudistamiskomitean mietintö I kirja 1988*, s. 26. Mietinnössä asia on ilmaistu sanatarkasti samalla tavalla.

¹¹ Kirkkolain 5 luvun 2 §:n ensimmäisessä momentissa sanotaan; ”ripissä tai muuten sielunhoidossa.” ja kolmannessa yksityisessä ripissä tai sielunhoidossa.

¹² Rippi tai sielunhoidollinen keskustelu voidaan käydä myös puhelimitse. Pakkokeinolain 5 a luvun 10 §:ssä (402/1995) säädetään, että telekuuntelua ja teknistä kuuntelua ei saa kohdistaa epäillyn ja hänen oikeudenkäyntiavustajansa tai epäillyn ja oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 23 §:n 2 momentissa tarkoitetun papin välisiin keskusteluihin. Ks. myös *Ojanperä 2006*, s. 158. *Ojanperä* kirjoittaa, että telekuuntelua ei saa kohdistaa papin ja epäillyn eikä oikeudenkäyntiavustajan ja epäillyn välisiin keskusteluihin. Epäillyn ja lääkärin, apteekkarin tai kättilön välisiin keskusteluihin telekuuntelun voi kohdistaa vain törkeiden rikosten ollessa kyseessä. *Ojanperä* määrittelee myös telekuuntelun. Se on hänen mukaansa viestintämarkkinalaissa tarkoitetun yleisen viestintäverkon tai siihen liitetyn viestintäverkon kautta teleliittymään, sähköpostiosoitteeseen tai muuhun sellaiseen telesoitteeseen taikka telepääteläitteeseen tulevan taikka siitä lähtevän viestin kuuntelua tai tallentamista salaa viestin sisällön selvittämiseksi.

¹³ *Kirkkohallituksen lausunto 2003-00939*, s. 2.

¹⁴ Ks. *Ojanperä 2006*, s. 160. *Ojanperä* kirjoittaa, että apulaisoikeusasiamiehen tulkinnan mukaan matkapuhelimeen saapunutta viestiä on pidettävä ”suljettuna kirjeenä” riippumatta siitä, onko puhelin suljettu vai ei. Näin ollen rippisalaisuuden piiriin kuuluvaa viestiä ei saisi avata eikä tutkinnassa käyttää.

2 Kirkkolain 5 luvun 2 §

2.1 Aluksi

Kirkkolain (1054/1993) 5 luvun 2 §:ssä säädetään rippisalaisuudesta¹⁵:

Yksityisessä ripissä tai muuten sielunhoidossa papille uskottua asiaa ei saa ilmaista, eikä myöskään sitä henkilöä, joka papille on uskoutunut.

Kun pappia kuulustellaan todistajana, hän ei saa ilmaista sitä, mitä yksityisessä ripissä tai sielunhoidossa on hänelle uskottu.

Jos joku yksityisessä ripissä tai sielunhoidossa ilmaisee yleisen lain mukaan ilmiannettavan rikoksen olevan hankkeissa, papin on kehotettava häntä ilmoittamaan asiasta viranomaisille tai sille, jota vaara uhkaa. Jollei hän suostu siihen, papin on kerrottava hyvissä ajoin ja varovasti asiasta viranomaisille, kuitenkin niin, ettei asianomainen suoraan tai välillisesti tule siitä ilmi.¹⁶

Kirkkolain 2 §:n 1 momentin mukaan papille asetetaan ehdoton vaitiolovelvollisuus ripin ja sielunhoidon osalta; pappi ei saa missään tilanteessa tuoda julki hänelle uskoutunutta henkilöä *eikä* hänelle uskottua asiaa. Ensimmäisen momentin sanamuotoa hieman lievennetään 3 momentissa, jossa todetaan, että pappi voi tietyissä tilanteissa tuoda julki ”asian”.

Kirkkolain 5 luvun 2 pykälän ensimmäinen momentti on ehdoton vaitiolovelvollisuuden suhteen ja sikäli periaatteessa yksiselitteinen; mitään asiaa, minkä pappi on yksityisessä ripissä tai *muuten*¹⁷ sielunhoidossa saanut tietoonsa, ei saa ilmaista. Momentti vahvistaa vielä vaitiolovelvollisuuden koskemaan myös asian ilmaissutta henkilöä.

Ensimmäisen momentin lisäys henkilöllisyyden salassapitovelvollisuudesta, ”*eikä myöskään sitä henkilöä, joka papille on uskoutunut*”, ei kuitenkaan tarkoita sitä, että pappi voisi tavallisessa tilanteessa tuoda esille asian, kunhan ei paljasta sitä kertontua henkilöä, vaan lisäyksellä on tarkoitus ennemminkin vielä erikseen vahvistaa henkilösuoja.

Pykälän 2 momentissa vahvistetaan papin vaitiolovelvollisuuden koskevan pappia hänen toimiessaan oikeusprosessissa todistajana. Tällä huomautuksella ilmeisimmin on erikseen haluttu korostaa papin vaitiolovelvollisuuden erityisluonnetta ja laajuutta.

3 momentissa todetaan, että *ilmiannettavan rikoksen* ollessa *hankkeilla* on papin kehotettava asianosaista ilmaisemaan asia *viranomaiselle tai sille jota vaara uhkaa*. Ellei asianosainen suostu tähän, papin on kerrottava asiasta *hyvissä ajoin ja varovasti* viranomaisille. Tässä yhteydessä ei kuitenkaan saa, kuten jo aiemmin tuli esille, paljastaa asianosaisen henkilöllisyyttä *suoraan* eikä *välillisesti*.

¹⁵ Ortodoksisesta kirkosta annetun lain (10.11.2006/985) 110 §:ssä on vastaava säännös: ”Pappi ei saa todistajana eikä muuten ilmaista, mitä hänelle on synnintunnustuksessa tai muuten sielunhoidossa uskottu, eikä henkilöä, joka on hänelle siinä uskoutunut. Jos joku synnintunnustuksessa tai muuten sielunhoidossa ilmaisee yleisen lain mukaan ilmi annettavan rikoksen olevan hankkeessa, papin on kehotettava häntä ilmoittamaan asiasta viranomaisille tai sille, jota vaara uhkaa. Jollei hän suostu siihen, papin on annettava asiasta viranomaisille tietoa sen verran kuin on mahdollista asianomaisen suoraan tai välillisesti tulematta ilmi.”

¹⁶ Ks. myös *Kirkkolain uudistamiskomitean mietintö I kirja 1988*, s. 26. Uudistamiskomitean mietinnössä rippisalaisuutta koskeva säädös oli sijoitettu kirkkolain luonnoksen 6 luvun 3 §:ään. Asiasisällöltään se oli täysin sama eli pykälä meni ehdotetun kaltaisena läpi myös eduskunnassa.

¹⁷ Ensimmäisessä momentissa ei siis pykälän mukaan puhuta yksityisestä sielunhoidosta. Kolmas momentti on sitten tulkinnanvaraisempi; ”yksityisessä ripissä tai sielunhoidossa” -ilmaisu on mahdollista käsittää joko niin, että yksityinen etuliite koskee myös sielunhoitoa, tai että sielunhoidon ei tarvitse olla yksityistä.

Karppisen mukaan papin vaitiolovelvollisuus ei perustu vain luottamuksellisen hoitosuhteen luomiseen, koska papin velvollisuutena on antaa kristillistä sielunhoitoa, papin kanssa käytävissä sielunhoidollisissa keskusteluissa on siten kysymys myös uskonnon harjoittamisesta.¹⁸

Tätä perustelua vasten kirkkolain erityisluonne nousee voimakkaasti esille. Kirkkolaki on kirkon laki ja se nojautuu kirkon ylipositiiviseen arvopohjaan. Tämä selittää osaltaan pykälän sisältöä. Kirkkolain säädös koskee vain luterilaisen kirkon vihittyjä pappeja ja virassa olevia lehtoreita¹⁹. Ortodoksisesta kirkosta annetussa laissa on vastaava säännös.

2.2 Pappi todistajana

Papin todistamiskielto määritellään oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 23 §:ssä. Pykälän 2 momentissa todetaan:

”Papin vaitiolovelvollisuudesta on erikseen säädetty.”

Tällä viitataan kirkkolain 5 luvun 2 §:ään. Todistamiskielto on oikeudenkäymiskaarella siis säädetty suoralla viittauksella.²⁰

Jos pappi kutsutaan todistajaksi oikeuteen, hänen on saavuttava paikalle ja vannottava todistajan vala. Pappi sitoutuu valassa kertomaan kaikki sellaiset asiat, jotka eivät kuulu rippisalaisuuden alaan. Papin tulee myös pystyä osoittamaan olevansa pappi.

Papin poikkeuksellinen velvollisuus pidättäytyä todistamasta on ns. todistamiskielto. Todistamiskieltojen tarkoituksena on yksityisten ja julkisten etujen suojaaminen silloin, kun näiden etujen suojaaminen on katsottu totuuden selvittämistä tärkeämmäksi.

Papin todistamiskielto kuuluu *absoluuttisiin todistamiskieltoihin*. Absoluuttiset normit kielteivät jonkin menettelyn ehdottomasti eikä todisteen esittämistä sallita missään tilanteessa. Papin todistamiskielto on absoluuttisista todistamiskielloista kaikkein absoluuttisin; edes asianosaisen oma suostumus ei voi purkaa sitä. Tämä erottaakin papin todistamiskiellon kaikista muista OK 17:23 mainituista todistamiskielloista.

Todistamiskielto on oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 23 §:ssä säädetty niin sanotulla *suoralla viittauksella*, jossa todetaan, että papin vaitiolovelvollisuudesta on erikseen säädetty. On esitetty, että vaitiolovelvollisuudesta tulisi säätää suoraan oikeudenkäymiskaarella. Tämä esitys on perusteltu. Toisaalta nykyinenkin tilanne on toimiva. Lisäksi nykyisessä tilanteessa, jossa todistamiskielto on säädetty yksinomaan kirkkolaisissa, voidaan paremmin samalla ottaa huomioon se ylipositiivinen arvopohja, johon tämä kirkko-oikeudellinen säädös pohjautuu.

Myös *Hormia* kirjoittaa, että toisin kuin muut OK 17:23:ssä mainitut ammatinharjoittajat, pappi ei saa todistaa edes edun haltijan suostumuksella. *Hormia* painottaa, että tämä tiukka säädös koskee vain rippisalaisuutta, muista papin tiedossa olevista asioista todistamisvelvollisuus on olemassa.²¹

¹⁸ *Karppinen 2006*, s. 55.

¹⁹ Pykälä sitoo siis vain virassa olevaa lehtoria, ei henkilöä, joka on joskus ollut lehtorin virassa. Lehtorin virassa ollut henkilö ei kuitenkaan saa kertoa asioita, jotka hän on saanut tietoonsa virassa toimiessaan.

²⁰ Ks. myös *Ervo 2001*, s. 411.

²¹ *Hormia 1978*, s. 94.

Itse asiassa papin vaitiolovelvollisuus on tarkemmin varjeltu kuin valtiollisia salaisuuksia koskeva absoluuttinen todistamiskielto, koska se on asianosaisen viranomaisen päätöksellä mahdollista murtaa.²²

Ervon mukaan ongelmia voi syntyä esimerkiksi tilanteissa, joissa pappi on voinut kuulla asioita yhtä hyvin ystävänä, tuttavana, sukulaisena, naapurina kuin pappinakin. Ervo huomauttaa, että toisaalta tutulle papille saattaa olla helpompi kertoa mieltä painavista asioista ja ehkä myös mieluiten epävirallisessa tilanteessa. Tällöinkin on asia saatettu kuitenkin kertoa papille nimenomaan pappina, jolloin on kyse sielunhoidollisesta keskustelusta ja näin ollen vaitiolovelvollisuuden piiriin kuuluvasta ja salassa pidettävästä asiasta.²³

Pappina toimiva henkilö saattaa joutua todistamaan myös muussa roolissa, esimerkiksi silminnäkijänä. Tällöin rippisalaisuus ei tietystikään sido pappia. Yleisenä periaatteena voi pitää sitä, että jos pappi on saanut yksityishenkilönä tai muutoin kuin ripissä ja sielunhoidossa tietoonsa rikoksen ennen kuin ripittäytyjä siitä kertoo, todistamisvelvollisuus ei ripittäytymisen myötä poistu.

On tehty esitys siitä, että tietyissä erityistilanteissa pappi voisi asianosaisen suostumuksella todistaa. Tällainen menettely ei mielestäni ole lain kirjaimen eikä hengen mukainen ja näin ollen sille ei ole riittäviä perusteita. Niin kauan kuin laki on nykyisenlainen, pappi ei saa todistaa missään tilanteessa.

Hormian mielestä tuomioistuimen on hyväksyttävä jo varsin viittauksenomainenkin todistelu vaitiolovelvollisuuden olemassaolosta. Hormia toteaa myös, ettei ole merkitystä sillä, minkä seurakunnan jäsen uskoutuja on. Hormian mukaan muihin vaitiolovelvollisuuksiin verrattuna papin vaitiolovelvollisuus on dogmaattisesti erikoislaatuinen. Sen perustana on kirkollinen virkavelvollisuus.²⁴

Aineellisesti Hormian mukaan papin vaitiolovelvollisuus on prosessiin sovellettua kirkko-oikeutta. Papin vaitiolovelvollisuus on säädetty pelkästään kirkko-oikeudellisilla normeilla. Hormian mukaan edes aineellinen totuus ei edusta sellaista intressiä, jonka nimissä suostumukseen eli siis siihen, että ripittäytyjä itse antaa luvan asian kertomiseen, olisi kiinnitettävä huomiota.²⁵

Hormia huomauttaa, että ei ole estettä sille, että todistajana kuunnellaan esimerkiksi sellaista sivullista, joka on salakuunnellut henkilön ripittäytymistä papille. Lisäksi on huomioitava, että ripittäytyjä itsekin on tietysti todistamisvelvollinen papille uskomansa asian sisällöstä. Papin vaitiolovelvollisuus on siis tiukasti papin henkilöön sidottu, eikä se koske itse asiaa sinänsä.²⁶ Pappi ei tietystikään voi oikeudessa vahvistaa sivullisen henkilön kertomaa totuudeksi, jos häneltä asiaa kysytään, silloin kun asia kuuluu rippisalaisuuden alaisuuteen.

Hormian mukaan todistajan vaitiolovelvollisuus on voimassa myös esitutkinnassa. Hormia huomauttaa, että tuomioistuimella ei juurikaan ole mahdollisuuksia tutkia sitä, onko papin todistamisesta kieltäytyminen asiallisesti perusteltu.²⁷

²² OK17:22, 23.1.2.

²³ *Ervo 2001*, s. 415.

²⁴ *Hormia 1979*, s. 116.

²⁵ *Hormia 1979*, s. 116.

²⁶ *Hormia 1979*, s. 118.

²⁷ *Hormia 1979*, s. 115 ja 119.

2.3 Papin ilmoitusvelvollisuus

Kirkkolain 5 luvun 2 §:n 3 momentin mukaan ilmiannettavan rikoksen ollessa kyseessä papin on kehotettava asianomaista ilmoittamaan asiasta viranomaisille *tai* sille, jota vaara uhkaa. Ellei hän suostu tähän, papin pitää *hyvissä ajoin ja varovasti* ilmoittaa itse asiasta viranomaisille, kuitenkin niin, että asianomainen ei *suoraan tai välillisesti* tule ilmi. Hallituksen esityksessä on todettu, että kyseinen 3 momentti merkitsee poikkeusta rikoslain ilmoitusvelvollisuudesta.²⁸

Hallituksen esityskään ei tarkemmin yksilöi viimeistä momenttia. Hallituksen esityksessä mainitaan vain, että 3 momentissa oleva muotoilu merkitsee poikkeusta mainitusta rikoslain ilmoitusvelvollisuudesta.²⁹ Kirkkolain uudistamisvaliokunnan mietinnössä pykälä on jo tässä lopullisessa muodossaan.³⁰

Siitä, että lainvalmisteluaineisto ei selvennä tarkemmin asiaa, voidaan päätellä, että säätämismisvaiheessa pykälän sisältöä on ilmeisimmin pidetty niin yksiselitteisenä, että ei ole katsottu tarpeelliseksi laajemmin eritellä tai pohtia sen sisältöä. Lainsäätäjä ei ole myöskään valmisteluaineistolla halunnut etukäteen ohjata pykälän mahdollista soveltamiskäytäntöä muutoin kuin toteamalla, että kyseessä on poikkeus yleisestä ilmoitusvelvollisuudesta.

Kolmannessa momentissa säädetään papille ilmoitusvelvollisuus sellaisissa rikoksissa, jotka ovat yleisen lain mukaan ilmiannettavia. Papille säädetään velvollisuus ensinnäkin kehottaa uskoutujaa itseään ilmoittautumaan viranomaisille tai sille, jota vaara uhkaa.

Kolmannen momentin säännös tarkoittaa nimenomaan ilmoitusvelvollisuutta, ei mahdollisuutta ilmoituksen tekemiseen. Yleisen lain mukaan ilmiannettavan rikoksen ollessa kyseessä papin on tehtävä ilmoitus.

Suomen oikeusjärjestykseen ei kuulu yleistä ilmiantovelvollisuutta. Lähtökohtana on samoin jokaisen oikeus tehdä ilmoitus tietoonsa tulleesta rikoksesta. Rikoslaisissa on kuitenkin säännös, joka edellyttää ilmoitusta tietyissä tilanteissa. Rangaistusvastuu tällaisissa tilanteissa syntyy, jos tietää säännökseen sisältyvässä luettelossa mainitun törkeän rikoksen olevan hankkeilla eikä rikoksen ollessa vielä estettävissä anna siitä tietoa viranomaiselle tai sille, jota vaara uhkaa.³¹

Rikoslaisissa on lueteltu sellaiset rikokset, joista on ilmiantovelvollisuus eli jotka sisältyvät tämän pykälän ilmaisuun ”yleisen lain mukaan ilmiannettavat rikokset”. Tällainen ilmoitusvelvollisuus on myös lastensuojelulaissa. Nostan tässä esille molemmat lait sen vuoksi, että lastensuojelulain osalta papin vaitiolovelvollisuudesta on runsaasti julkisuudessa keskusteltu.

Rikoslain 15 luvun 10 §:ssä on lueteltu ne rikokset, joista on ilmoitusvelvollisuus. Olennaista törkeidenkin rikosten kohdalla on se, että ripittäytyjä ei tule missään tilanteessa ilmi. Tämä vaatimus asettaa suuria haasteita ilmoituksen tekemiselle. Saattaa olla sellaisia tilanteita, joissa ilmoituksen tekeminen ei onnistu, koska ilmoituksen tekeminen paljastaisi asianosaisen.

On syytä huomata se, että pappikin voi joutua vastuuseen rikoksen ilmoittamatta jättämisestä silloin, kun hän on saanut sen tietoonsa muulloin kuin toimiessaan pappina.

²⁸ HE 23/1991, s. 12.

²⁹ HE 23/1993, s. 12.

³⁰ Kirkkolain uudistamisvaliokunnan mietintö nro 1/1991 I kirja, s. 61.

³¹ Hirvelä 2007, s. 41.

Pappi ei saa ilmoitusta tehdessään mitenkään tuoda julki uskoutunutta henkilöä. Erikseen vielä korostetaan, että asianosainen ei saa tulla suoraan eikä välillisesti ilmi. Jos uskoutuja kertoo omasta mahdollisesta rikoksestaan, esimerkiksi lastensuojelulain mukaisen ilmoituksen tekeminen voi olla hankalaa. Ongelmalliseksi tilanne voi muodostua myös silloin, kun asiasta tietäviä henkilöitä esimerkiksi lapsen seksuaalisessa hyväksikäytössä on vain vaikkapa uhri ja rikoksen tekijä. Tällaisessa tilanteessa uskoutuja voisi välillisesti tulla ilmi.

Tietyissä tilanteissa esimerkiksi lastensuojelulain mukaisen ilmoituksen tekeminen on kuitenkin mahdollista. Näin on silloin, kun ilmoitus törkeän rikoksen ollessa kyseessä, voidaan tehdä siten, että asianosainen ei suoraan tai välillisesti tule ilmi. Lisäksi on syytä muistaa, että ilmoitusvelvollisuus koskee vain rikoksia, jotka voidaan ehkäistä. Ilmoitusvelvollisuutta ei ole jo tapahtuneista rikoksista.

3 Lopuksi

Kirkkolain 5 luvun 2 §:ssä on säädetty rippisalaisuudesta tyhjentävästi. Tähän johtopäätökseen on tullut myös kirkkohallitus. Ripillä ja sielunhoidolla on kirkon opissa merkittävä asema. Tästäkin syystä laaja tulkinta on perusteltu. Rippi on kirkollinen toimitus, jonka asema evankelis-luterilaisessa kirkossa on merkittävä. Ripin funktio on pitkälti siirtynyt sielunhoidolliseen keskusteluun ja siksi myös sen suojaaminen on nähty tärkeäksi.

Rippisalaisuus on ajallisesti rajoittamaton. Sielunhoitoa koskeva salassapitovelvollisuus säädettiin vuoden 1964 kirkkolaissa. Rippisalaisuudesta on säädetty jo aiemmin. Ennen vuotta 1964 laadittujen sellaisten asiakirjojen osalta, jotka sisältävät pelkästään tietoja yksityiseen henkilöön kohdistuneesta sielunhoidosta, salassapitoaika on 50 vuotta sen henkilön kuolemasta, jota asiakirja koskee tai, jollei tästä ole tietoa, 100 vuotta.

Työnohjauksessaan pappi ei saa kertoa sellaisia asioita, joita hän on saanut tietoonsa ripin tai sielunhoidon yhteydessä. Pappi voi kertoa omista tuntemuksistaan, mutta ei millään tavalla niistä asioista eikä henkilöistä, joita on saanut tietoonsa rippisalaisuuden alaan kuuluvissa tilanteissa. Kirkkolain kirjain ja henki ovat tältä osin yksiselitteisiä.

Papin vaitiolovelvollisuus on nimenomaisesti velvollisuus, ei oikeus. Rippisalaisuus on pidettykin hyvin tai ainakaan ei ole tullut julki tapauksia, joissa sitä olisi loukattu.

Pappi voidaan tuomita rangaistukseen, mikäli hän rikkoo laissa säädetyn velvollisuutensa pitää rippisalaisuudet omana tietonaan. Rikoslain 40 luvun 5 §:n mukaan papille voidaan tuomita sakkoa tai maksimissaan 2 vuotta vankeutta. Jos teko katsotaan lieväksi, rangaistus on sakko tai enimmillään kuusi kuukautta vankeutta.

Kirkkolain 5 luvun 3 §:n mukaan olisi mahdollista, että toistuva rippisalaisuuden rikkominen ja tätä kautta kirkon opin vastainen toiminta johtaisi erottamiseen pappisvirasta. Kirkkolain 6 luvun 8 a §:n mukaan toistuva rippisalaisuuden rikkominen voitaisiin katsoa myös irtisanomisperusteeksi.

Kirkkolain 23 luvun 8 ja 9 §:ssä on säädetty kurinpitorangaistuksista. Näiden pykälien mukaan rippisalaisuuden toistuva rikkominen voisi johtaa kirjallisen varoituksen antamiseen, virasta pidättämiseen yhdeksi tai enintään kuudeksi kuukaudeksi, viraltapanoon tai pappisviran menettämiseen. 9 §:ssä todetaan myös, että pykälän nojalla voidaan tuomita myös sellainen henkilö, joka ei toimi kirkon, seurakunnan tai seurakuntayhtymän viranhaltijana.

Papin vaitiolovelvollisuus on vanhin todistamiskielto ja edelleen myös absoluuttisin. Tämä kertoo siitä, että mahdollisuutta ripittäytyä papille on pidetty myös oikeusjärjestyksessä

tärkeänä mahdollisuutena. *Ervokin* huomauttaa, että suomalaisessa yhteiskunnassa on vain yksi taho, jolle kuka tahansa voi mennä kertomaan asioistaan tarvitsematta pelätä, että tämä joutuu ne paljastamaan. Ervon mukaan yhteiskunta tarvitsee tällaisen varaventiilin.³²

Kirkon kannalta olennaisinta ei ole varaventiilijärjestelmä vaan keskeisin perustelu liittyy kirkon oppiin ja mahdollisuuteen ripittäytyä. Tätä kautta kirkkolain 5 luvun 2 §:n tulkinnassa myös kirkko-oikeuden ylipositiivinen arvopohja nousee merkittävästi esille.

Kirkkolakia voitaisiin muuttaa siten, että papin vaitiolovelvollisuuden osalta mainittaisiin erikseen mahdollisuus työohjauksessa käsitellä rippisalaisuuden alaan liittyviä asioita nimenomaisesti toisen vaitiolovelvollisuuden sitoman henkilön kanssa.

Paavo Kettunen on pohtinut rippisalaisuuden merkitystä myös sielunhoidon näkökulmasta. Kettunen pohtii esimerkiksi tilannetta, jossa rikolliseksi määritelty lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö on jo tapahtunut. Tällaisesta tapauksesta puhumaan tuleva tulee ilmeisimmin hakemaan apua. Tekijä on kokenut asian ongelmalliseksi. Jos pappi tällaisessa tilanteessa ryhtyy ilmiantajaksi, hän menettää mahdollisuutensa auttaa. Ilmianto johtaisi aikuisen rangaistamiseen. Voidaan kysyä, mikä auttaisi parhaiten lasta. Jos pappi ei ryhdy ilmiantajaksi, hän voi parhaassa tapauksessa tarjota väärin toimineelle aikuiselle auttamissuhteen.³³

Pappi voi saada rikoksen tietoonsa myös uhrin kautta, esimerkiksi hyväksikäytön uhrin kertomuksesta. Tällöin tulee kehottaa asiasta kertontutta uhria itseään ottamaan yhteys viranomaisiin. On myös mahdollista, että pappi huomaa vaikkapa lapsen käyttäytyvän oudosti ja näin herää epäily. Tällaisessa tapauksessa ei tietystikään ole kyse ripissä kuullusta rippisalaisuudesta ja näin ollen vaitiolovelvollisuutta ei ole. Tällaisissa tilanteissa ilmoitus tulee aina tehdä heti. Papilla on siihen samanlainen velvollisuus kuin kenellä tahansa.

Julkisuudessa on esitetty vaatimuksia rippisalaisuuden purkamisesta lastensuojelulain ilmoitusvelvollisuuden osalta. Tällainen vaatimus ei ole lain kirjaimen eikä hengen mukainen. Papin vaitiolovelvollisuus on säädetty tyhjentävästi kirkkolain 5 luvun 2 §:ssä. Lastensuojelulain osalta ei ole olemassa mitään sellaista erityispiirrettä, jonka vuoksi rippisalaisuus pitäisi purkaa sen osalta. Jos rippisalaisuuden ehdottomuutta ryhdytään nakertamaan jostakin kohtaa, se menettää merkityksensä kokonaan.

Rippisalaisuudella on myös erityinen juridinen asema ja pitkät perinteet. Se on vaitiolovelvollisuuksista kaikkein vanhin ja absoluuttisin. Lisäksi oikeudellisen systematiikan kannalta olisi ongelmallista, että rippisalaisuus murrettaisiin lastensuojelulain osalta, jos se kuitenkin pidettäisiin muiden vakavien rikosten osalta.

Rippisalaisuuden ehdottomuus ei millään tavalla poista syyllisen henkilön vastuuta asiassa, eikä vaikuta mitenkään siihen, että hänen tulee itse ilmoittaa toimistaan viranomaisille, tarpeen vaatiessa hankkiutua hoitoon ja järjestää mahdollisille uhreille apua.

Papit tuskin saavat tietoonsa yleensä kovin suuria määriä tekeillä olevia rikoksia, joiden tapahtumisen he voisivat toimillaan estää. On hyvä muistaa sekin, että on aina myös niitä, jotka ottavat syykseen rikoksia, joita eivät ole tehneet.

Tehdystä rikoksesta papilla ei ole ilmoitusvelvollisuutta. Tämän rajan vetäminen ei välttämättä ole aina helppoa. Näin voitaisiin ajatella asian olevan esimerkiksi tilanteessa, jossa henkilö kertoo hyväksikäytöstä. Mikäli on aihetta epäillä, että teko jatkuu, ilmoitusvelvollisuus viranomaisille ja kehotusvelvollisuus tekijän omaan ilmoittautumiseen syntyy. Tällaiset tulee harkita *in casu* eli jokaisessa tapauksessa erikseen.

³² *Ervo 2001*, s. 430.

³³ *Kettunen 2005*, s. 65.

Jos rippisalaisuuden ehdottomuutta ryhdytään nakertamaan jostakin kohtaa, se menettää merkityksensä saman tien kokonaan. Rippisalaisuus on eräs kirkkomme vanhimista aarteista ja se on syytä säilyttää tulevillekin sukupolville. Suomen lain osalta tilanne on yksiselitteinen; rippisalaisuus sitoo pappia tiukasti ja se on aina ensisijainen kaikkiin ilmoitusvelvollisuuksiin verrattuna.

Ervo tuo esille joidenkin esittämän huolen siitä, että papin ehdoton vaitiolovelvollisuus saattaa estää törkeän rikoksen selvittämisen tai että syytön tuomitaan. *Ervo* epäilee tämän kuitenkin olevan marginaalinen ongelma ja pitää todennäköisenä sitä, että papit eivät välttämättä tiedä törkeiden rikosten selvittämisen kannalta niin tärkeitä tietoja kuin usein luullaan. *Ervo* toteaa, että vakavienkaan rikosten kohdalla pelkkä syytetyn tunnustus ei aina riitä. *Ervo* viittaa niin sanottuihin sairaisiin ilmoittajiin, jotka ilmoittautuvat poliisille aina jos paikkakunnalla on sattunut julkisuutta herättänyt rikos. Samalla tavalla papille tehty tunnustus voi olla esimerkiksi vahvasti liioiteltu ja totuudenvastainen. Pappi saa tietoonsa vain sen, mitä joku henkilö hänelle kertoo eli pappi tietää kertomuksen tai kokemuksen asioista, ei välttämättä kylmiä faktoja.³⁴

Sielunhoitaja kohtaa työssään paljon sellaista, mikä on yhteiskunnassa ja kirkossa aiheuttanut ihmisille kärsimystä. Sielunhoitajan tehtävänä on kääntää kärsimyksen kieltä sellaiselle kielelle, jota poliittiset ja yhteiskunnalliset päättäjät ja kirkon vastuunkantajat ymmärtävät. Yksittäisen sielunhoitajan sosiaalieettinen tehtävä on sanoittaa julkisuuteen niitä ongelmia, jotka aiheuttavat ihmisille kärsimystä. Tästä on kysymys muun muassa silloin, kun kirkon diakonia ja yhteiskuntatyö on kiinnittänyt huomiota työttömyyteen, syrjäytymiseen ja ylivelkaantuneiden ongelmiin.³⁵ Näin toimiessaan pappi ei paljasta rippisalaisuuksia vaan tekee velvollisuutensa ja on pienen puolella kristillisen arvomaailman mukaisesti.

Lähteet

Ervo, Laura: Pappi todistajana. Lakimies 3/2001, s. 407–433.

HE 23/1993 vp. Hallituksen esitys uudeksi kirkkolaiksi.

Hirvelä, Päivi: Lapsen seksuaalisen hyväksikäytön selvittäminen. WSOY. Juva 2006.

Hormia, Lauri: Todistamiskielloista rikosprosessissa I. Suomalainen lakimiesyhdistys. Vammala 1978.

Hormia, Lauri: Todistamiskielloista rikosprosessissa II. Suomalainen lakimiesyhdistys. Vammala 1979.

Karppinen, Raija: Todistamiskielloista. Teoksessa Lappalainen, Juha – Ojala, Timo (toim.): Kirjoituksia todistus-oikeudesta, s. 47–62. Helsingin hovioikeus. Helsinki 2004.

Kettunen, Paavo: Suomalainen rippi. Kirjapaja. Helsinki 1998.

³⁴ *Ervo 2001*, s. 431. *Ervon* käsityksen mukaan pappia koskeva poikkeuksellisen ehdoton todistamiskielto ei tosiasiallisesti rajoittane totuudentutkimista niin dramaattisesti kuin äkkiseltään saattaisi kuvitella. Ks. myös *Lahti 2006*, 99–116. *Lahti* käsittelee laajasti tunnustusta todistelukeinona ja siihen liittyviä ongelmia. *Lahti* mm. huomauttaa, että epävarmuustekijöistä huolimatta tunnustus on edelleen todisteiden kuningatar.

³⁵ *Kettunen 2005*, s. 19.

Kettunen, Paavo: Salassapito ja puhuminen velvollisuutena. Teoksessa Dhima, Sari (toim.): Kirkko-Taide-Viestintä. Markku Heikkilän juhlakirja. Suomen kirkkohistoriallinen seura. Helsinki 2005.

Kirkkohallituksen lausunto 2003-00939 kansallisarkistolle rippisalaisuutta ja sielunhoitoa koskevien asiakirjojen salassapidosta. Helsinki 2003.

Kirkkolain uudistamiskomitean mietintö I kirja. Suomen evankelis-luterilaisen kirkon keskushallinto. Sarja A 1988:2/1. Helsinki 1988.

Kirkon työntekijän vaitiolovelvollisuus. Suomen evankelis-luterilaisen kirkon kirkkohallituksen julkaisuja 2002:2 Helsinki 2002.

Laasonen, Pentti: Suomen kirkon historia. Vuodet 1593–1808. WSOY. Helsinki 1991.

Lahti, Matti: Syytetyn tunnustus todistelukeinona. Teoksessa Lappalainen, Juha – Ojala, Timo (toim.): Kirjoituksia todistusoikeudesta, s. 99–116. Helsingin hovioikeus. Helsinki 2005.

Lempiäinen, Pentti: Rippikäytäntö Suomen kirkossa uskonpuhdistuksesta 1600-luvun loppuun. Suomen kirkkohistoriallinen seura. Helsinki 1963.

Ojanperä, Jenni: Todisteiden hyödyntämiskielto. Teoksessa Lappalainen, Juha – Ojala, Timo (toim.): Kirjoituksia todistusoikeudesta, s. 153–168. Helsingin hovioikeus. Helsinki 2006.

Pihlajamäki, Heikki – Mäkinen, Virpi – Varkemaa, Jussi: Keskiajan oikeushistoria. Suomalaisen kirjallisuuden seura. Helsinki 2006.

Verschuren, Paul: Salassapitovelvollisuus katolisen kirkon oikeudessa. Lakimies 1986, s. 281–287.